

OPNIEUW IN DE COLLEGE- BANKEN

Geestelijk verzorgers zijn nooit uitgeleerd. In een serie artikelen over onderwijs en scholing in TGV, publiceren we deze keer drie artikelen van collega's die teruggingen naar de collegebanken. Ze hadden behoefte aan verdieping, bezinning of domweg kennis. Marjan Kip vertelt over een Masteropleiding Geestelijke zorg in organisaties die ze aan de VU in Amsterdam volgde met het oog op haar werk als coördinator van een kerkelijk inloophuis. Hendrik Jan Nieuwenhuis had behoefte aan verdieping van zijn ethische kennis. Hij bezocht een jaar lang de post-doc-opleiding 'Ethiek in de zorgsector' in Nijmegen en leerde er vooral een ethische grondhouding. Jack de Groot zocht het buiten de grenzen en deed mee aan een Europees programma rondom bio-ethiek en voelde zich daarna als geestelijk verzorger pas echt ethicus. Drie inspirerende verhalen van mensen die ondanks hun drukke werk, tijd vonden om weer opnieuw te studeren. Het bracht hen verder en gaf aan hun werk meer kwaliteit.

BEZIELD STUDEREN AAN DE VRIJE UNIVERSITEIT

Door: Mw. Marjan Kip*

Introductie

Mijn naam is Marjan Kip. Ik ben 46 jaar en doopsgezind. Sinds september 2006 studeer ik aan de Vrije Universiteit (VU) in Amsterdam. Ik heb daar eerst een pre - master gedaan en vanaf september 2007 doe ik de master Geestelijke Zorg in Organisaties (GZiO). Via de VU ben ik door de redactie van

TGV gevraagd om een artikel te schrijven over mijn ervaringen met de opleiding en de waarde die deze heeft voor mijn werkpraktijk.

Omdat ik enthousiast ben over de opleiding, heb ik ja gezegd. Maar al schrijvend merkte ik wel dat ik het lastig vind om te bepalen wat interessant kan

zijn voor de lezers. De studie is voor mij een persoonlijke reis die zich moeilijk laat vertalen naar een algemeen verhaal. Wat ik uit de studie haal, heeft te maken met wat de opleiding biedt. Maar ook met wie ik zelf ben en met het soort werkplek dat ik heb. Als ik alle persoonlijke aspecten van mijn studietijd zou veralgemeniseren, kan ik mijns inziens beter naar de website van de VU verwijzen. Ik heb er daarom voor gekozen om in dit artikel te proberen u een stukje mee te nemen op mijn reis. In de hoop dat mijn inspiratie ook u inspireert. Ik vertel iets over mijn motivatie, over mijn vragen en over de mogelijke antwoorden die ik door de studie vind. En natuurlijk vertel ik hoe ik dat wat ik leer, in probeer te zetten in mijn dagelijks werkpraktijk.

Waarom de master GZiO aan de VU?

Ik had zin om weer te gaan studeren. Ik had behoefte om mijzelf op te laden. Studeren is voor mij een manier om te ontvangen. Voorwaarde is dan wel dat de studie goed aansluit bij vragen die me bezig houden. De master GZiO aan de VU doet dat. Ik heb om een aantal redenen voor juist deze opleiding gekozen; de praktische redenen laat ik hier verder buiten beschouwing. Om te beginnen verwachtte ik veel te leren dat mij in mijn werkpraktijk van dienst zou zijn. Ik werk namelijk in inloophuis De Ruimte in Almere. In 1995 ben ik daar als vrijwilligster begonnen. Sinds 2001 ben ik er aangesteld als pastoraal opbouwwerker/coördinator. Ik hou van De Ruimte. Ik vind het een bijzondere plek en ik heb het gevoel dat ik op deze plek (nog steeds) een taak heb te vervullen. Alleen had ik na zoveel jaar in De Ruimte behoefte aan nieuwe input. Ik wilde mezelf verbeteren. Ik liep in mijn werk tegen een aantal vragen aan waar ik niet verder mee kwam. Door het vakkenpakket van GZiO hoopte ik antwoorden te vinden en te kunnen groeien. Een andere reden om juist voor de master GZiO te kiezen is de aandacht die wordt besteed aan spiritualiteit binnen organisaties. God en het goddelijke zijn voor mij belangrijk. Geïnspireerd leven, met

bezieling kiezen voor wat bij mij past, zijn zaken die er voor mij veel toe doen.

Soms vind ik dit alles binnen de kerk. Maar soms ook helemaal niet. De Ruimte is een kerkelijke organisatie. Als pastoraal opbouwwerker ben ik daar verantwoordelijk voor de geestelijke zorg. Dat past bij mij, zolang ik het gevoel heb dat God – of het goddelijke – meedoet. Maar werken binnen een kerkelijke organisatie past niet bij mij wanneer ik het gevoel heb dat het bezielde aspect van de organisatie ver te zoeken is. Wat van tijd tot tijd ook binnen De Ruimte helaas het geval lijkt. Sinds ik met kerkenwerk begon, word ik geboeid door deze vragen. Wat maakt een kerkelijke organisatie spiritueel? Waar kun je God of het goddelijke aantreffen? Hoe kunnen mensen hun bezieling levend houden en richting laten geven aan hun leven? Mijn verwachting was dat aan dit alles in de master GZiO aandacht zou worden besteed. Deze verwachting is meer dan uitgekomen.

De ziel van de organisatie

Vanaf het moment dat ik actief werd binnen het kerkenwerk, drong zich de vraag aan mij op, waar God in dit werk terug te vinden is. Kerkenwerk is van de kerk. En de kerk is van God of voor God. Maar garandeert dat automatisch dat God meedoet in alle kerkenwerk? Mijn ervaring is helaas dat dat niet zo is. Dat is wel wat alle betrokkenen graag zouden willen, maar jammer genoeg pakt de praktijk nogal eens anders uit. Ook binnen het kerkenwerk, net als binnen niet kerkelijke organisaties, zijn het mensen die aan de slag gaan. Mensen met de beste bedoelingen misschien, maar ook met hun beperkingen en valkuilen. Dat betekent dat het ook binnen de kerk goed mis kan gaan. En dat er op dat soort momenten ogenschijnlijk weinig van God terug te vinden is in het werk dat geleverd wordt. In hoeverre is God voorbehouden aan kerkelijke organisaties?

Al nadenkend over dit onderwerp viel me op dat binnen sommige niet-kerkelijke organisaties werk

wordt geleverd waar God volgens mij erg blij van moet worden. In niet-kerkelijke organisaties op hun best, lijkt mij meer van God terug te vinden dan in kerkelijke organisaties op hun slechtst. Maar waar zit God dan in een organisatie? Wat maakt een organisatie spiritueel of niet?

Ik vraag me af of Matteüs hier mogelijk een antwoord op probeert te geven. In hoofdstuk 7 van zijn evangelie waarschuwt hij voor valse profeten: *'Aan hun vruchten zult gij hen kennen: men leest toch geen druiven van dorens of vijgen van distels? Zo brengt iedere goede boom goede vruchten voort, maar de slechte boom brengt slechte vruchten voort. Een goede boom kan geen slechte vruchten dragen, of een slechte boom goede vruchten dragen'*.¹

Ik denk dat God door alle organisaties heen kan werken en dat het erom gaat dat we 'de goede vruchten' en 'de goede boom' weten te identificeren en eventueel (helpen) bewerkstelligen. Het gaat erom hoe de kern, de ziel van een organisatie eruit ziet. En dus niet om het etiket dat we er op plakken. Een organisatie waarvan de ziel niet goed is, zal nooit goede vruchten opleveren. Die ziel, die kern is waar het om draait, of we die nu definiëren als (van) God of niet.

Dat brengt me weer bij nieuwe vragen zoals: Waaruit bestaat die kern, die ziel dan? En hoort die ziel bij God? Hoe weet je of je goed bezig bent? Wil 'goed bezig zijn' zeggen: in overeenstemming met Gods bedoeling voor de mensheid?

Werker voor Gods Koninkrijk?

In De Ruimte heb ik met vakgenoten een aantal jaren werk bestudeerd van Stuart Murray. Murray gaat onder andere op zoek naar de kern van een kerkelijke gemeenschap. Wat maakt een kerk tot een kerk? Hij leerde mij een wijze les. Hij zegt: *Merely using 'kingdom' language or talking about the Kingdom of God is not enough.*²

Zijn uitspraak maakte mij er van bewust dat je (kerkelijke) beelden ook alleen als buitenkant kunt gebruiken. Ik vat dat op als waarschuwing. Ook al

draagt een organisatie een kerkelijk vignet en/of wordt er kerkelijke taal gesproken, dat garandeert nog niet dat ze goede vruchten aflevert, dat ze in de kern van de zaak goed is.

Andersom werkt het volgens mij ook. Dat een organisatie geen kerkelijk vignet draagt, wil niet automatisch zeggen dat deze organisatie geen goede vruchten oplevert en niet aansluit bij Gods bedoeling. Als gelovig mens wil ik graag helpen Gods plan met de wereld en de mensheid te verwezenlijken. Ik vind het een fantastisch uitdagende gedachte dat ik hiertoe als geestelijk verzorger zowel in kerkelijke als in niet kerkelijk organisaties aan de slag zou kunnen gaan.

In het vervolg van het eerder genoemde hoofdstuk zegt Matteüs: *Niet een ieder, die tot Mij zegt: Here, Here, zal het Koninkrijk der hemelen binnengaan, maar wie doet de wil mijns Vaders, die in de hemelen is. Velen zullen te dien dage tot Mij zeggen: Here, Here, hebben wij niet uw naam geprofeteerd en in uw naam boze geesten uitgedreven en in uw naam vele krachten gedaan? En dan zal Ik hun openlijk zeggen: Ik heb u nooit gekend; gaat weg van Mij, gij werkers der weteloosheid.*³

Deze tekst bevestigt mijn inziens dat het niet om de 'buitenkant' gaat, of om de taal, maar om de bedoeling, om de bezieling die er onder ligt. Als dit geldt voor mensen, dan geldt dit ook voor organisaties die immers uit mensen zijn samengesteld. Hier kan een 'zielzorger' goed van dienst zijn.

Dit hele gebied wordt in de master GZiO meegenomen. Want werken binnen niet kerkelijk organisaties vraagt deels dezelfde, maar deels ook andere talenten van een geestelijk verzorger. Voor mij als pastoraal opbouwwerker/coördinator in inloophuis De Ruimte sluit de master perfect aan bij mijn werkveld. De Ruimte is zelf een kerkelijke organisatie, maar werkt veel samen met niet kerkelijk betrokken mensen en organisaties. Dit vraagt van ons dat we onze religieuze taal te kunnen omzetten naar niet religieuze taal en vice versa.

Zielzorg

Veel hangt af van hoe je de zaken definieert. Wat is een ziel? Wat is spiritueel? Wat is religieus? Wat is geestelijke zorg? Wat is een organisatie? Dus aan dat alles wordt in de opleiding de nodige aandacht besteed.

Mij spreekt met name het gezichtpunt van Margaret Benefiel erg aan. Zij definieert spiritualiteit in haar boek *Soul at Work* als: *the human spirit, fully engaged. Spirituality includes the intellectual, emotional, and relational depth of human character, as well as the continuing capability and yearning for personal development and evolution.*⁴

Ik vertaal dat met 'de menselijke ziel, volledig geëngageerd'. Geëngageerd in de zin van betrokken op, vol zijn van, bezield zijn van. Door spiritualiteit op deze manier te definiëren, nodigt Benefiel naar mijn idee ieder mens uit om zichzelf te onderbouwen, te aarden op een dieper niveau. En of je dat dan God noemt of niet, doet naar mijn idee minder ter zake.

Het gaat erom dat het goede boven komt, dat heel de mens meedoet en het potentieel weet in te zetten dat in hem of haar besloten ligt. Juist in de samenwerking tussen alle aspecten van mens-zijn komt de menselijke ziel naar boven drijven. Die ziel is het mooiste, maar ook kwetsbaarste aan de mens. Zij vermag grote dingen⁵, maar kan ook verdwalen⁶. En bij dat alles kan de zielzorger helpen. Hij of zij kan dienen als reisgids en coach voor de zoekende mens op weg naar diens bestemming. Een bestemming *na* dit leven, maar ook wel degelijk in dit leven.

In dit verband vind ik 'zielzorger' een goed alternatief voor 'geestelijk verzorger'. Als je vanuit Benefiel's definitie naar de wereld kijkt, kan de zielzorger overal aan het werk. Het gaat erom dat een mens in contact weet te komen met zijn of haar bronnen, bezield weet te raken. Om daardoor een voller leven te hebben en mee te helpen bouwen aan een betere wereld. Overal waar mensen bereid zijn hun diepste bronnen aan te boren als richt-

lijn voor hun leven, kan de geestelijk verzorger van dienst zijn.

Ruimte voor verschillende beleving van spiritualiteit

De master GZiO van de VU valt onder de studierichting Religie en Levensbeschouwing. Zingeving wordt er in alle breedte bestudeerd. Dat spreekt mij aan. De van oorsprong gereformeerde, christelijke wortels van VU worden verbreed tot spiritualiteit in de ruimste zin van het woord. Ook dat past bij mij. Zoals u ondertussen misschien wel vermoed zult hebben, geloof ik dat God al onze kerken en religies ver overstijgt. Dat ik zelf actief lid ben van een doopsgezinde gemeente, zie ik daarmee niet in tegenspraak. Christendom en doopsgezind zijn past bij mij. Het is mijn weg om in relatie te staan tot God. Dat heeft te maken met mijn geschiedenis, met de plaats in de wereld waar ik ben geboren, en met de persoon die ik ben geworden. Het is mijn manier om handen en voeten te geven aan Het Geheim dat ik onder het bestaan bespeur. Deze manier past goed bij wie ik op dit moment ben. Maar ik gun een ander een andere manier. Een manier die misschien beter past bij wie hij of zij is. En wellicht een manier waar ik op mijn beurt weer iets van kan leren.

De VU maakt met steeds meer religies en denominaties afspraken tot samenwerking. Dat betekent voor mij als student dat ik tijdens de colleges regelmatig in contact kom met studenten of docenten met een andere levensbeschouwelijke achtergrond dan de mijne. Soms volgen studenten met verschillende levensbeschouwelijke en culturele achtergronden eenzelfde collegemodule. Dat is natuurlijk efficiënt voor de universiteit, maar het heeft ook een toegevoegde waarde voor mij als student. Zo heb ik afgelopen jaar bijvoorbeeld de module 'Theorie van de Geestelijke Zorg' gevolgd samen met studenten van de afstudeerrichting 'Islamitisch geestelijk verzorger'. Er was, zoals gebruikelijk, volop ruimte voor dialoog en ik heb veel geleerd

over verschillen en overeenkomsten tussen christendom en islam. Dergelijke ontmoetingen bereiden studenten mijns inziens goed voor op de praktijk van de geestelijke zorg.

Doorwerking in mijn omgeving

De master GZiO leidt op tot geestelijk verzorger/adviseur. De opleiding biedt daartoe een boeiend pakket van verplichte en keuzemodules aan. Wanneer je wilt kun je je binnen de opleiding nog wat verder specialiseren. Dit doe je door keuzevakken te kiezen die aansluiten bij jouw interesse. Verder kun je je stage of leeronderzoek hierop laten aansluiten. Tenslotte kun je het onderwerp van je eindscriptie laten aansluiten.

Vanaf de eerste module die ik volgde, ben ik mij zoveel mogelijk gaan richten op de gebieden van 'spiritueel leiderschap', en 'geestelijke onderscheiding en besluitvormingsprocessen'. Ik probeer hier zo veel mogelijk over te leren en er zoveel mogelijk ervaring mee op te doen. Dat maakt de studie voor mij extra boeiend. Maar het gaat veel verder dan alleen nieuwe theorie tot mij nemen en eens wat proberen. Het werkt op allerlei manieren door in mijn persoonlijk leven. Ik verander er door. Het raakt mij in de kern van wie ik ben, het bezielt mij, ik ben er vol van. Doordat ik zelf verander, verandert ook hoe ik doorwerk in mijn directe omgeving. Zowel privé, als binnen mijn kerkelijke gemeente, als op mijn werkplek, is er van alles aan het verschuiven. Wat mij betreft ten goede. En als ik de feedback mag geloven die ik daarop krijg, ook wat betreft mijn omgeving.

Ik als 'regel-neef'

In mijn werk is vooral mijn gerichtheid veranderd. Om nog eens Matteüs' beeld van de vruchten te gebruiken: ik ben mij minder gaan richten op de vruchten en meer op de boom. Voordat ik pastoraal opbouwwerker/coördinator van De Ruimte werd, hield ik mij als vrijwilligster vooral bezig met het verlenen van pastoraat. Ik was gastvrouw tij-

dens de open inloop en beschikbaar voor iedereen die vreugde of verdriet met mij wilde delen. Dat vond ik dankbaar en nuttig werk. In al mijn naïviteit dacht ik dat ik als pastoraal opbouwwerker/coördinator vooral meer met pastoraat bezig zou gaan. In de praktijk bleek dat enorm tegen te vallen. De pastorale contacten die ik had verdiepten zich weliswaar, maar daarnaast ging een groot deel van mijn uren op aan wat ik zelf oneerbiedig 'regel-neven-zaken' noem. Daarmee bedoel ik alles wat aan beleidsmatige en praktische zaken op mij als coördinator af komt en geregeld moet worden. Toen ik net in mijn functie begon, beschouwde ik dit vooral als ballast die mij af hield van het echte werk, namelijk het pastoraat. Door mijn studie heb ik ontdekt dat juist dit 'regel-neven-werk' vaak behoort tot de zaken waar een organisatie zich druk om maakt. Doordat management steeds belangrijker is geworden, bepaalt dit daarmee mede de kwaliteit van het product dat wordt afgeleverd. Sinds ik me hiervan bewust ben geworden kijk ik heel anders naar dit aspect van mijn werk. Ik vind het nu interessant. Ik zie allerlei mogelijkheden om de kwaliteit van het werk te verbeteren door in dit voorwaardenscheppende deel zaken te veranderen. Ik ben er volop mee aan de slag.

Ik als 'baas'

Ondanks het feit dat het aantal studie-uren voor de master pittig is en de opleiding veel inzet van mij vraagt, levert het me vooral energie op. En inspiratie! Ik groei er door als mens en - bijvoorbeeld - als leidinggevende.

Dat ik pastoraal opbouwwerker/coördinator van De Ruimte ben geworden, was niet iets dat ik bewust heb nagestreefd. Ik beschouw mezelf als bevoorrecht dat ik dit werk mag doen, en ik denk ook dat ik er mogelijk de juiste talenten voor heb. Maar tegelijkertijd voel ik me er onzeker in. Een aspect van mijzelf dat door de opleiding aan het veranderen is, is hoe ik naar mezelf kijk als leider. Ik heb nooit geambieerd om 'de baas' te zijn. Ik voelde het als een last. Maar ik zag ook dat De Ruimte leiding

nodig heeft. Bovendien had en heb ik wel allerlei ideeën voor deze plek, en over de rol die De Ruimte in de samenleving zou kunnen vervullen. Als leider zijn betekent dat ik wat dat betreft invloed zou kunnen uitoefenen, dan zou ik eigenlijk graag 'de baas' moeten willen zijn. Het bleef al die tijd echter bij 'moeten willen zijn'. Ik denk dat dat vooral te maken had met mijn onterechte aanname dat 'de baas' alles moet weten en dat het zo'n beetje synoniem is aan 'autoritair beslissingen nemen' en 'je zin krijgen'.

Door wat ik in de opleiding leer over organisaties en spiritueel leiderschap ben ik anders naar mijn rol gaan kijken. En ik ben met al dat nieuwe gaan oefenen in mijn dagelijkse werkpraktijk. Een verademing! Ik ontdek dat ik heel goed vanuit mijn eigen bron, mijn eigen inspiratie, dit werk kan doen zonder autoritair te hoeven zijn. Ik probeer steeds helder voor ogen te hebben wie ik ben, wat mij drijft en waar ik naar op weg wil zijn. Ik ben niet degene die de zaken bepaalt of zou moeten bepalen, maar veel meer degene die de voorwaarden schept waardoor de individuele werkers en de organisatie tot hun recht kunnen komen. Ik werk lossier, meer geïnspireerd, meer vanuit wie ikzelf ben. Sinds ik mijn rol anders interpreteer, lukt het me beter om daarin ook te ontvangen.

Visiebepaling

Een aantal jaren geleden hebben we in De Ruimte geprobeerd om organisatiebreed aan visiebepaling te doen. Door allerlei omstandigheden is dat toen jammerlijk mislukt. Vervolgens hebben we ons tevreden gesteld met het herschrijven van de doelstelling. Dit was echter vooral een zaak van staf en bestuur. De rest van de organisatie was er niet of nauwelijks bij betrokken en dat bleek een vergissing te zijn. Daardoor is niet (meer) voor alle betrokkenen duidelijk wat we zijn en waar we voor willen staan.

Al tijdens de eerste module van de master werd ik geconfronteerd met het belang van een duidelijke visie. Visiebepaling behoort tot het 'zielsgered-

schap' van een organisatie. Het is de basis, het is gerelateerd aan de bronnen waaruit een organisatie put.

Door een onduidelijke visie dreigde de bron van De Ruimte te vertroebelen. Ik heb de noodzaak tot organisatiebrede visiebepaling aangekaart bij het stichtingsbestuur en dat ging er in mee. Inmiddels hebben we de eerste fase succesvol doorlopen.

Deeltijd

De master GZiO kan zowel in voltijd als in deeltijd worden gedaan. Ik heb gekozen voor de deeltijdvariant van twee jaar, omdat het voor mij, naast mijn baan, niet haalbaar is om de opleiding in één jaar te doen.

Gaandeweg het eerste jaar kwam ik tot de slotsom dat er nog een andere reden is waarom ik blij ben dat ik voor deeltijd heb gekozen. Doordat ik mij tijdens de opleiding enigszins aan het specialiseren ben in een onderwerp dat behoorlijk nieuw voor mij is, heb ik met de tweejarige variant meer tijd om de stof te verwerken. Daarmee bedoel ik zowel praktisch gezien in uren, als emotioneel gezien in tijd om mij het geleerde eigen te maken. Wat op zich weer verdiepend werkt op nieuwe leerstof die ik krijg aangereikt. Ik kan daarom iedereen die geen haast heeft van harte aanbevelen om voor deeltijd te kiezen.

Tot slot

Samenvattend concludeer ik dat ik er goed aan heb gedaan om te kiezen voor de master GZiO van de VU in Amsterdam. De opleiding heeft mij in meerdere opzichten verrijkt.

Ze voldoet aan mijn verwachtingen, inspireert me en geeft me energie. Ik kreeg veel aangereikt waar ik op mijn werkplek mee aan de slag ben gegaan. Door wat ik leer over mijzelf en over spiritualiteit in organisaties, ga ik anders en, naar ik hoop, beter functioneren. Mijn omgeving reageert positief.

Mijn zelfvertrouwen groeit en ik ga meer gebruikmaken van de beleidsruimte die mij wordt geboden. Ik weet beter wat ik met die ruimte wil. Ik ben

mijn taak als pastoraal opbouwwerker/coördinator anders gaan waarden. Ik zie het meer dan voorheen, als een kans om mijn talenten in te zetten voor een betere wereld. Ik krijg steeds duidelijker voor ogen hoe De Ruimte hierin een bijdrage kan leveren en vind anderen daarin aan mijn zijde. Kortom: ik heb weer energie en plezier in mijn werk gekregen. Ik geloof dat het me dichterbij mijn bestemming brengt.

Deze voor mij persoonlijk boeiende reis, heeft als prettig bijverschijnsel dat mijn werkplek er van meeprofitteert. Als ik spiritueler en daardoor beter leiding ga geven, is dat goed voor mij, maar ook goed voor de organisatie waar ik in dienst ben gesteld.

**Mw. Marjan Kip is HBO-theoloog en werkzaam als coördinator/pastoraal opbouwwerker in Inloophuis De Ruimte in Almere.*

Noten

- 1 Matteüs 7, 16-18. NBG vertaling 1951.
- 2 S. Murray, *Church Planting: Laying Foundations* (Carlisle: Paternoster Press, 1998) p. 40.
- 3 Matteüs 7, 21-23. NBG vertaling 1951.
- 4 M. Benefiel, *Soul at Work: Spiritual Leadership in Organizations* (New York: Seabury, 2005) p. 9.
- 5 Filippenzen 4, 13: 'Ik vermag alle dingen in Hem, die mij kracht geeft', NBG vertaling 1951.
- 6 2 Petrus 2, 15: 'Doordat zij de rechte weg verlaten hebben, zijn zij verdwaald en de weg opgegaan van Bileam, de zoon van Beor, die het loon bij ongerechtigheid liefhad, [...]', NBG vertaling 1951.